

Progresszív szerkezetek a hollandban

Jelige: tulipán

Lezárás dátuma: 2023.01.06.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, kutatási kérdések.....	3
2. Progresszív szerkezetek a germán nyelvekben	5
3. A PREP- és POS-progresszív használata.....	12
4. Korpuszkutatás.....	20
5. Kérdőíves kutatás.....	26
5.1 A kérdőíves kutatás módszertana	26
5.2 A kérdőíves kutatás eredménye	27
6. Konklúzió.....	32
7. Bibliográfia	33

1. Bevezetés, kutatási kérdések

A germán nyelvekben, így a hollandban is több csoportot különíthetünk el a progresszív szerkezeteken belül. Kutatásom két olyan holland progresszív szerkezetre fókuszál, amelyek lokatív eredetűek. Az egyik leggyakoribb ilyen konstrukció az *aan het* INF *zijn*, amely egy prepozíciót tartalmaz (*aan*), ezért PREP-progresszívnek is rövidítik (Lemmens 2012, Lemmens 2015). Ezzel vetem össze a *zitten te* INF szerkezetet, amely egy pozicionális igét, nevezetesen a *zitten* 'ülni' igét tartalmazza:

- (1) a. *aan* *het* INF *zijn*
 PREP¹ DET.N INF van.INF
- b. *Ik* *ben* *aan* *het* *denken*.
 én van.PRS.1SG PREP DET.N *gondolkodik*.INF
 '(Éppen) *gondolkodom*.'
- (2) a. *zitten* *te* INF
 ülni INF.PREP² INF
- b. *Ik* *zit* *te* *denken*.
 én ül.PRS.1SG INF.PREP *gondolkodik*.INF
 '(Éppen) *gondolkodom*.'

Habár a POS-progresszív rövidítés más pozicionális igét (*staan* 'állni', *liggen* 'feküdni') tartalmazó progresszív szerkezetre is utalhat, kutatásom csak a *zitten te* INF használatát tekinti át. Ezért a dolgozatban a POS-progresszív rövidítés kizárólag a *zitten te* INF szerkezetre utal. A holland PREP- és POS-progresszív szerkezetekre együtt lokatív szerkezetekként utalok Boogaart (1999) terminológiáját követve.

Dolgozatom 2-3. fejezete összefoglalja a témában keletkezett korábbi szakirodalmat, illetve kitér a lokatív szerkezetek közötti hasonlóságokra és különbségekre. A korábbi szakirodalom nagy része inkább az írott és a Hollandiában beszélt holland nyelvre fókuszált (Lemmens 2005, Lemmens 2015). Az esetleges nyelvváltozatbeli különbségekre vonatkozóan csak anyanyelvi intuíciókra támaszkodó megállapításokat találtam (Lemmens 2005, Lemmens

¹ Az *aan* prepozíció körülbelül az angol *on* szemantikájához és használatához hasonlítható. Dolgozatomban a lipcsei glosszázási szabályokat követem.

² A *te* a hollandban infinitív jelölő.

2012), empirikus vizsgálatokat azonban nem. Az életkor hatását Flecken (2011) csak a PREP-progresszív szerkezet elfogadottságával kapcsolatban vizsgálta. Lemmens (2005: 215) szerint „a regiszterkülönbségek, valamint a regionális különbségek alaposabb kontrasztív elemzését egyértelműen érdemes folytatni, hogy még jobban megértsük a pozicionális igét tartalmazó progresszív szerkezetek használatát (saját fordítás).” Éppen ezért kutatásomban az írott nyelv korpuszkutatással történő vizsgálata mellett kérdőíves felméréssel is tesztelem a PREP- és POS-progresszív elfogadottságát, különös figyelmet fordítva az életkori tényező hatására, illetve a belga és a hollandiai holland nyelvváltozatok közötti különbségre.

A kutatás módszertanának és eredményeinek ismertetése a 4-5. fejezetekben történik. A korpuszkutatást az OpenSoNaR applikációban végeztem, ahol nyelvváltozat szerint (belgiumi és hollandiai holland), illetve beszélt és írott nyelv (CGN – *Corpus Gesproken Nederlands* 'beszélt holland nyelv korpusza' és SoNaR) szerint is különböző alkorpuszokban van lehetőség keresni. A 4. fejezetben bemutatott kérdőíves vizsgálat célcsoportja a holland anyanyelvű (belga és hollandiai holland) beszélők voltak. A korpuszkutatásra vonatkozóan az alábbi kutatási kérdéseket állítottam fel: adódik-e jelentős gyakoriságbeli különbség a két szerkezet között a két legnagyobb holland nyelvváltozatot (belga és hollandiai holland) tekintve? Azt is vizsgáltam, hogy a két szerkezetben előforduló infinitív igék milyensége és változatossága alapján felfedezhetők-e különbségek. A kérdőíves kutatással kapcsolatos kérdés az volt, hogy kirajzolódnak-e szignifikáns elfogadásbeli különbségek a demográfiai adatok mentén (különös tekintettel az életkorra és nyelvváltozatokra). A kérdőív második fele pedig az úgynevezett „4. fázisú *zitten*” elfogadottságát tesztelte. A 4. fázis a grammatikalizáció utolsó lépcsőfokára utal, vagyis arra, amikor a pozicionális ige a szerkezetben teljesen elveszíti eredeti jelentését. Ennek értelmében olyan példamondatok adtam a kitöltőknek, amelyben a *zitten te* után olyan infinitív ige állt, amelynek szemantikája egyértelműen nem összeegyeztethető a pozicionális ige testtartásra vonatkozó jelentésével. Az alábbi példa jól illusztrálja az esetet:

- (3) *Hij zit te dansen.*
 ő.M ül.PRS.3SG INF.PREP táncol.INF
 '(Éppen) táncol.'

Ezzel a jelenséggel kapcsolatban azt a hipotézist állítottam fel, hogy az ilyen típusú, 4. fázisú *zitten*-t tartalmazó mondatok elfogadottsága alacsony, de magasabb, mint az agrammatikus példamondatoké.

2. Progresszív szerkezetek a germán nyelvekben

Az európai nyelvekben számtalan „stratégiát” találunk a progresszív jelentéstartalom kifejezésére. Ebert (2000) és Bertinetto et al. (2000) megállapításaira építve két alapvető csoportot különíthetünk el a progresszív konstrukciókon belül (Lemmens 2015). Az egyikbe azok a konstrukciók tartoznak, amelyek helyhatározós (lokatív) szerkezetekből származtathatók, a másikba pedig az egyéb eredetűek. Az utóbbi csoportra heterogén összetétele miatt „periférikus” csoportként is szokás utalni (Booij 2010, Lemmens 2012, Lemmens 2015). A germán nyelvek tekintetében ez a kép azonban tovább árnyalható. A helyhatározói eredetű progresszív szerkezeteken belül három további alcsoportot különböztethetünk meg: (1) a pozicionális igéket („ülni”, „állni”, „feküdni” stb.) (POS), (2) a mozgással kapcsolatos kifejezést tartalmazó (MOTION) és (3) a lokatív prepozíciós szerkezeteket (PREP). A szakirodalom nem képvisel egységes álláspontot abban a kérdésben, hogy szükséges-e a MOTION-progresszív szerkezeteket elkülöníteni a POS-progresszívektől, vagy kezelhetők egy csoportként (Ebert 2000, Boogaart 1999, Lemmens 2012). A perifériás csoporton belül két altípust érdemes kiemelni: az úgynevezett *busy*-progresszív kifejezéseket és a *keep/hold* típusú igéket tartalmazókat. Az 1. táblázatban foglaltam össze néhány germán nyelv jellemző progresszív szerkezeteit.

	LOKATÍV			„PERIFÉRIÁS”	
	pozicionális ige (POS)	mozgással kapcsolatos (MOTION)	prepozíció (PREP)	<i>busy</i> - PROG	<i>keep/hold</i> - PROG
Holland	zit te sits to staat te... stands to...	loopt te walks to	is aan het is at the	is bezig te/met is busy to/with	
Német			ist am/beim is PREP	ist dabei zu is thereby to	
Svéd	sitter och sits and	är i färd med att is in process with to		är i färd med att is in process with to	hålla på och/att hold on and/to
Dán	sidder og sits and	er i gang med is in process with	er ved at is at to	er i gang med is in process with	

1. táblázat: Progresszív szerkezetek néhány germán nyelvben (Ebert 2000, Lemmens 2012 és Lemmens 2015 alapján)

A lokatív eredetű konstrukciók grammatikalizációjáról számos diakrón tanulmány született (pl. Comrie 1976, Heine et al. 1991, Bybee et al. 1994, Kuteva 1999, Boogaart 1999, Ebert 2000, Bertinetto 1994, Bertinetto et al. 2000). Ami az angol progresszívet illeti, ezt is lokatív eredetű szerkezetekből szokás származtatni, azonban több különböző elmélet is létezik a szakirodalomban a pontos eredetéről. Vlach (1981) szerint az angol progresszív egy olyan szerkezetből származik, amely tartalmazta a létigét, egy prepozíciót és egy deverbális főnevet, csak úgy, mint a holland PREP-progresszív:

- (10) a. *he waes on huntunge* [óangol]
 ő.M van.PRS.3SG PREP vadászat
 'Vadászott.'
- b. *hij was op jacht* [holland]
 ő.M van.PRS.3SG PREP vadászat
 'Vadászott.'

Egy másik nézet szerint a progresszív közvetlenül az óangol „*beon/wesan* + folyamatos melléknévi igenév” kombinációjából származik. Ezzel párhuzamba állítható alak egyébként a modern hollandban is létezik:

- (11) *ik ben zoekende*
 én van.PRS.1SG keres.PTCP
 'Éppen keresek (valamit).'

Egy harmadik elmélet ötvözi az előző kettőt, és azt feltételezi, hogy az angol progresszív a lokatív és a melléknévi igenévi szerkezet összeolvadásának eredménye. A szakirodalom álláspontja egységes abban, hogy a germán nyelvek közül az angolban jutott a legtovább a progresszív szerkezet a grammatikalizáció folyamatában (Ebert 2000, Boogaart 1999). Ebből következik, hogy az angolt a hollanddal összevetve az látható, hogy minden esetben, amikor a hollandban használható valamilyen lokatív szerkezet, akkor az az angolban is előfordulhat. Ezen felül Boogaart (1999) összehasonlításából az is kiderül, hogy míg az angolban van olyan eset, amikor kötelező a progresszív használata, a hollandban (még) nincs ilyen. Boogaart (1999) disszertációjában azt vizsgálja, hogy az imperfektív aspektus mely szemantikai tartományait fedik le a holland lokatív szerkezetek, illetve az angol progresszív. Szerinte az imperfektív múlt értelmezéséhez szükséges elkülöníteni a beszédidőt (S), az eseményidőt (E) és a referenciaidőt (R) (Reichenbach 1947). Ez utóbbi egy olyan antecedens idő, amelyben az imperfektív múlt időben kifejezett történésnek tartania kell (12a). Boogaart (1999) szerint a perfektív aspektus értelmezhető referenciaidő bevezetése nélkül, vagy úgy, hogy az eseményidő és a referenciaidő egybeesik (12b):

- (12) a. $E, R < S$
 b. $E < S$

Vendler (1967) aspektuális osztályozása a következő aspektuális kategóriákba sorolja az igéket: állapotok (*states*), cselekmények (*activities*), teljesítmények (*accomplishments*) és eredmények (*achievements*). A hollandban sosem kötelező az imperfektív aspektust lokatív szerkezetekkel jelölni, az angolban azonban cselekmények és teljesítmények esetén a progresszív használata kötelező (Boogaart 1999):

- (13) a. *When I entered, Mary wrote a letter.*
 amikor én bejön.PST.1SG Mary ír.PST.3SG egy levél
 'Amikorra bejöttem, Mary megírta a levelet.'
- b. *Toen ik binnenkwam, schreef Marie een brief.*
 amikor én bejön.PST.1SG ír.PST.3SG Marie egy levél
 'Amikor bejöttem, Marie épp levelet írt./Amikorra bejöttem, M. megírta a levelet.'

Boogaart (1999) elemzésében a (13a) angol mondatnak nincs olyan, imperfektív olvasata, amelyben a megérkezés pillanatában a levélírás fennállna, viszont a (13b), szintén jelöletlen múlt idejű igét tartalmazó holland mondatnál elérhető ez az olvasat, habár erről a szakirodalom és az anyanyelvi beszélők véleménye erősen megoszlik. Néhány anyanyelvi beszélő számára a (13b) típusú mondatokban (már) kötelező lokatív használata az imperfektív olvasat eléréséhez, ami Boogaart (1999) véleménye szerint utalhat egy folyamatban lévő grammatikalizációra.

A jelöletlen múlt idejű eredmények interpretációja megegyezik a hollandban és az angolban (Boogaart 1999):

- (14) a. *Toen ik thuiskwam, stierf opa.*
amikor én hazajön.PST.1SG meghal.PST.3SG nagyapa
'Amikorra hazaértem, meghalt nagyapa.'

- (14) b. *When I came home, granddad died.*
amikor én jön.PST.1SG haza nagyapa meghal.PST.3SG
'Amikorra hazaértem, meghalt nagyapa.'

A (14a-b) mondatoknak csak perfektív olvasata létezik, tehát amennyiben imperfektív olvasatot szeretnénk elérni narratív diskurzusban, mind az angolban, mind a hollandban kötelező jelölni az aspektust progresszívvel, illetve lokatívokkal (Boogaart 1999). A holland nem-narratív diskurzusban egy teljesítmény kapcsolódhat a környező diskurzus által biztosított referencialidőhöz, vagyis ilyenkor nem kötelező lokatívval jelölni.

Emellett megállapítható, hogy a progresszív szerkezetek közös tulajdonsága az angolban és a hollandban, hogy nem használhatók az úgynevezett állapotleíró igéken belül individuumszintű predikátumok esetén (Boogaart 1999):

- (15) a. **Ze was blauwe ogen aan het hebben.*
ő.F van.PST.3SG kék szem.PL PREP DET birtokol.INF
b. **Ze zat blauwe ogen te hebben.*
ő.F ülni.PST.3SG kék szem.PL INF.PREP birtokol.INF
c. **She was having blue eyes.*
ő.F van.PST.3SG birtokol.PTCP.PRS kék szem.PL

Az angol viszont különbözik a holland nyelvtől abban, hogy a progresszív használható átmeneti állapotok kifejezésére (Ebert 2000), ekkor viszont már nem individuumszintű olvasatról van szó (Boogaart 1999):

- (16) *You are being rude this evening.*
 te van.PRS.2SG van.PTCP.PRS udvariatlan DEM este
 'Udvariatlan vagy ma este.'

A hollandban ezzel ellentétben a lokatívek egyáltalán nem használhatók állapotigékkel. A 2. táblázat összefoglalja az angol progresszív és a holland lokatívek használatát az imperfektív aspektuson belül:

Aspektus	IMPERKEFTÍV		
Igejelleg (Aktionsart)	CSELEKVÉS/ TELJESÍTMÉNY	ÁLLAPOT	
		HELYZETKÉPSZINTŰ	INDIVIDUUMSZINTŰ
Angol	PROGRESSZÍV		
Holland	LOKATÍV		

2. táblázat: Az imperfektív aspektus jelölése az angolban és a hollandban (Boogaart 1999 alapján)

További különbség fedezhető fel az angol és a holland között a passzív igenem tekintetében. A hollandban a passzív segédigéje nem kerülhet lokatív szerkezetbe (17a-c), az angolban használt segédige viszont állhat progresszívben (17d):

- (17) a. *De krant werd gelezen.*
 DET újság AUX.PASS.PST.3SG olvas.PTCP.PST
 'Elolvasták az újságot.'
- b. **De krant lag gelezen te worden.*
 DET újság fekszik.PST.3SG olvas.PTCP.PST INF.PREP AUX.PASS.INF
- c. **De krant was gelezen aan het worden.*
 DET újság van.PST.3SG olvas.PTCP.PST PREP DET AUX.PASS.INF
- d. *The paper was being read.*
 DET újság van.PST.3SG van.PTCP.PRS olvas.PTCP.PST
 'Elolvasták az újságot.'

A (17a) mondat mind perfektívet, mind imperfektívet jelölhet a hollandban. Amennyiben az eredményre helyezzük a hangsúlyt, a *worden* ('válni valamivé') segédige a létigére cserélendő (Boogaart 1999).

További különbséget képez az angol és a holland progresszív között a jövő idejű használat. Az angollal ellentétben a hollandban nem kötelező jelölni a jövő időt az igén (Boogaart 1999):

- (18) *Ik vertrek morgen om drie uur.*
 én elindul.PRS.1SG holnap PREP három óra
 'Elindulok holnap három órakor.'

Habár mind az angol progresszív, mind a holland PREP-progresszív utalhat jövőbeni történésre, az utalás máshogy történik a két nyelvben (Boogaart 1999):

- (19) a. *I am leaving tomorrow at 3 o'clock.*
 én van.PRS.1SG elindulni.PTCP.PRS holnap PREP 3 óra
 'Elindulok holnap három órakor.'
- b. *Ik ben morgen om drie uur aan het vertrekken.*
 én van.PRS.1SG holnap PREP három óra PREP DET elindul.INF
 'Elindulok holnap három órakor.'

A (19b) interpretációjában mind a létige által jelölt állapot, mind az infinitív ige által jelölt cselekvés („az elindulás”) egy jövőbeni referenciaidőben áll fenn. Az angol (19a) mondatban viszont a határozói frázisnak csak „az elindulás” felett van hatóköre, ezt Boogaart (1999) egymástól független időmódosítókkal szemlélteti:

- (20) a. (Yesterday it seemed like I would leave tomorrow at
 (tegnap EXPL tűnik.PST.3SG mint én AUX.FUT.PST elindul.INF holnap PREP
 two, but) I am now leaving tomorrow at three o'clock.
 kettő de én van.PRS.1SG most elindul.PTCP.PRS holnap PREP három óra
 '(Tegnap úgy tűnt, hogy holnap 2-kor indulok, de) most holnap 3-kor indulok.'

A mondat holland megfelelője lokatív szerkezettel azonban agrammatikus:

- b. **Ik ben nu morgen om drie uur aan het vertrekken.*
 én van.PRS.1SG most holnap PREP három óra PREP DET elindul.INF

Az imperfektív aspektuson belül az angol progresszív részben lefedi a habituális jelentést, a holland lokatívok azonban nem:

- (21) a. *In those days they were eating breakfast in the dining room.*
 PREP DEM nap.PL ők van.PST.3PL eszik.PTCP.PRS reggeli PREP DET

étkező szoba

‘Azokban a napokban az étkezőben reggeliztek.’

- b. *In die tijd waren ze aan het ontbijten in de eetkamer.*
 PREP DEM idő van.PST.3PL ők PREP DET reggelizik.INF PREP DET étkező

‘Abban az időben az étkezőben reggeliztek.’

- c. *In die tijd zaten ze te ontbijten in de eetkamer.*
 PREP DEM idő ül.PST.3PL ők INF.PREP reggelizik.INF PREP DET étkező

‘Abban az időben az étkezőben reggeliztek.’

A (21b-c) mondatoknak a (21a) angol mondattal ellentétben nem lehet olyan olvasata, amelyben az esemény többször ismétlődött a múltban.

A germán nyelvekben belül további különbség mutatkozik abban, hogy tárgyas igék állhatnak-e progresszívben. Ebert (2000) megfigyelései alapján az inkorporáció tekintetében a német, a holland és a fríz nyelvek képeznek kivételt a germán nyelvek közül. Ebert (2000) szerint a sztenderd németben sem a PREP-, sem a POS-progresszív nem kombinálható direkt tárggyal. Ahhoz, hogy egy tranzitív ige progresszívbe kerüljön, az igei csoportnak intranszítív válnia, amit a fent említett nyelvek inkorporáció útján valósítanak meg. Ez azonban csak tipikus, hétköznapi tevékenységeket kifejező ige és főnév kombinációjánál történhet meg. A hollandra vonatkozóan az ANS (1997) így fogalmaz: „Ha az infinitívet direkt tárgy kíséri, akkor az állhat az *aan het* és az infinitív között, feltéve, hogy szemantikai egységet alkot az infinitívvel (...) (saját fordítás)”:

- (22) a. *Ze is aan het aardappel-schillen.*
 ő.F van.PRS.3SG PREP DET burgonya-hámoz.INF
 ‘Éppen burgonyát hámoz.’

- b. *Ze is aardappel aan het schillen.*
 ő.F van.PRS.3SG burgonya PREP DET hámoz.INF
 'Éppen burgonyát hámoz.'
- (23) a. *?is aan het olifanten vangen*
 van.PRS.3SG PREP DET elefánt.PL elfog.INF
 'elefántot fogni'
- b. *is aan het vlinders vangen*
 van.PRS.3SG PREP DET lepke.PL elfog.INF
 'lepkét fogni' (Geerts et al. 1984 in: Ebert 2000)

A (23)-ban látható frázisokat Ebert (2000) az ANS 1984-es kiadásából idézi. Szerinte a két frázis megítélésében látható különbséget abban lehet megragadni, hogy a germán társadalmakban a lepkefogás (23b) szokványos cselekvésnek számít, az elefántok elfogása (23a) viszont nem.

A fentiek alapján összességében megállapítható, hogy a holland lokatívok használata korlátozottabb, mint az angol progresszív szerkezeté. A holland lokatív szerkezetek egyáltalán nem használhatók a következő esetekben (Boogaart 1999):

- I. állapotigékkel
- II. passzív (segéd)igével
- III. szokás kifejezésére (habituális)
- IV. jövő idő kifejezésére

3. A PREP- és POS-progresszív használata

A közös, lokatív eredet ellenére a mai holland nyelvhasználatban úgy tűnik, nem teljesen felcserélhető a két leggyakoribb progresszív szerkezet, az *aan het* INF *zijn* és a *zitten te* INF (Lemmens 2015). Az utóbbit a saját kutatásom keretében POS-progresszívnek rövidítem annak ellenére, hogy ez a jelölés más pozicionális igét tartalmazó szerkezetekre is utalhatna. Több elmélet is keletkezett azzal kapcsolatban, hogy melyek a legfontosabb különbségek a PREP- és POS-progresszív szerkezetek között, illetve hogy milyen tényezők befolyásolhatják a kettő közötti választást. A nyelvi regisztert illetően általánosságban megállapítható, hogy a holland progresszív szerkezetek a beszélt és informális nyelvhasználatra jellemzőek. A MOTION- és

POS-progresszív emellett gyakran negatív érzelmi töltetet hordoz, irritációt is kifejezhet (Ebert 2000), amit kérdőíves kutatásom is megerősít.

Leys (1985) szerint a két lokatív egymás teljes szinonimájává vált, amikor a pozicionális ige a progresszív szerkezetben elveszítette eredeti jelentését. Ebert (2000) szerint viszont a szerkezetek közötti választást részben egyéni preferenciák határozzák meg, néhány általános tendencia azonban észrevehető. A PREP- és POS-progresszív közötti választást meghatározó legfontosabb tényezőket az alábbi táblázat összegzi:

PREP-progresszív	POS-progresszív
+ágentív	±ágentív
+telikus	-telikus
magas dinamikusság	alacsony dinamikusság
kisebb időtartam	nagyobb időtartam

3. táblázat: A PREP- és POS-progresszív közötti választást befolyásoló tényezők (Ebert 2000 alapján)

A PREP-, HOLD- és POS-progresszívról is elmondható, hogy általában ágentív igékkel kombinálódnak (Ebert 2000), amit Lemmens (2005) korpuszkutatása is megerősít. Ebert (2000) kérdőíves kutatása nem világít rá egyértelműen, hogy a telicitás milyen hatással van a választásra, de a PREP-progresszív gyakran telikus igékkel fordult elő, míg például a svéd anyanyelvű válaszadók egyáltalán nem használtak POS-progresszívet telikus igékkel. Az ágentivitas mellett Ebert (2000) külön figyelmet fordít az igék dinamikusságára. Megállapítható, hogy az alacsony dinamikusságú igék ritkán fordulnak elő PREP-progresszívben még akkor sem, ha ágentívek. Az ilyen igék inkább POS-progresszívben állnak például:

(24) *zitten/staan* *te* *wachten*
 ül.INF/áll.INF INF.PREP vár.INF
 'várakozni'

A (24) kollokáció kiemelkedő gyakoriságát Lemmens (2005) és a saját korpuszkutatásom is alátámasztja. Ebert (2000) különböző időbeli megszorításokra is kitér, például időbeli határt jelentő határozóval a POS-progresszív előfordulhat néhány germán nyelvben, azonban a PREP-progresszív ilyen határozó mellett általában kizárt. Kivételként említi a hollandot, és ezt az alábbi mondattal illusztrálja (Ebert 2000):

- (25) ?Anne was twee uur alleen aan het spelen.
 Anne van.PST.3SG kettő óra egyedül PREP DET játszik.INF
 'Anne két órán keresztül játszott egyedül.'

A PREP-progresszívnek általában egy fókuszáló perspektíva tulajdonítható, vagyis hogy egy adott időpillanatban folyamatban van/volt egy esemény. Ez azt is magyarázza Ebert (2000) szerint, hogy miért ritka a PREP-progresszív a legtöbb germán nyelvben időbeli határt jelentő határozóval. A POS-progresszívnek ezzel ellentétben Ebert (2000) nem tulajdonít ilyen jellegű fókuszáló perspektívát. Ezt az általam végzett kérdőíves kutatás is megerősíti, ugyanis a PREP- és POS-progresszívet tartalmazó mondatok megítélésnél több válaszadó kiemelte, hogy „mindkét mondat helyes, de máshol van a fókusz”, illetve: „a 4a [PREP-progresszívet tartalmazó] és 4b [POS-progresszívet tartalmazó] mondatoknak más a jelentése (...) A 4b a cselekvést hangsúlyozza általánosságban”. Lemmens (2015) terminológiájában a PREP-progresszívnek folyamatszerű (*processueel*), a POS-progresszívnek szituációs (*situationeel*) fókusza van.

Az egyik legnagyobb holland leíró grammatika, az ANS (*Algemene Nederlandse Spraakkunst*) vonatkozó fejezete szerint (18.5.4.2) a PREP- és POS-progresszív szerkezet hasonló jelentést hordoz, de a POS-progresszívnél a pozicionális ige által kifejezett testhelyzetnek van hozzáadott jelentéstartalma (ANS 1997). Ebert (2000) szerint a PREP-progresszív deszemantizált, a POS-progresszívben viszont a pozicionális ige még hordozza a jelentését bizonyos mértékig, ezért a PREP-progresszív nagyobb mértékben grammatikalizálódott szerkezetnek tekinthető (Lemmens 2015). A POS-progresszív érzelmkifejező használata viszont Ebert (2000) szerint szintén deszemantizált. Mindkét szerkezetre érvényesek azonban különböző szemantikai megszorítások, amelyek miatt Ebert (2000) szerint nem beszélhetünk a lokatívok teljes grammatikalizációjáról a germán nyelvekben. Vismans (1983: 152) szerint a POS-progresszív csak meg nem szakított, folyamatos cselekvéseknél használható, míg a PREP-progresszív megszakított, de folytonos tevékenységnél fordulhat elő. Érvelését az alábbi példákkal támasztja alá (Vismans 1983):

- (26) a. Ik ben een boek aan het schrijven.
 én van.PRS.1SG egy könyv PREP DET ír.INF
 '(Éppen) könyvet írok.'

b. <i>?Ik zit</i>	<i>een boek</i>	<i>te</i>	<i>schrijven.</i>
én ül.PRS.1SG	egy könyv	INF.PREP	ír.INF

‘(Éppen) könyvet írok.’

c. <i>Ik zit</i>	<i>een brief</i>	<i>te</i>	<i>schrijven.</i>
én ül.PRS.1SG	egy levél	INF.PREP	ír.INF

‘(Éppen) levelet írok.’

Vismans (1983) szerint a (26b) mondat azért hangzik természetellenesen, mert egy könyvet általában nem megszakítás nélkül írunk, ezért nem megindokolható a POS-progresszív használata. Egy levelet azonban könnyedén megírhatunk szünet nélkül, így a (26c) mondat már sokkal természetesebben hangzik ezzel a szerkezettel. Vismans (1983) érvelését Lemmens (2015) és Boogaart (1999) is cáfolja. Utóbbi szerint ugyanis például a (26c) mondat könnyedén elhangozhatna akkor is, ha a beszélő éppen egy kocsmában töltene az idejét a beszéd pillanatában, és nem pedig a levélírással foglalkozna (Boogaart 1999: 182). Boogaart (1999) tanulmányában az „ágentivitas” (*agentivity*) és „fokozatos változás” (*gradual change*) fogalmakat hangsúlyozza. Szerinte ugyanis minden lokatív eredetű progresszív szerkezetnél fontos, hogy az alany ágens szerepében lép-e fel. A hollanddal ellentétben az angolban például ilyesfajta megszorítás nem jelenik meg, ezt illusztrálják a következő példák (Boogaart 1999):

- (27) a. *The plane was flying to Los Angeles, when...*
 DET repülőgép van.PST.3SG repül.PTCP.PRS PREP Los Angeles amikor
 ‘A repülőgép Los Angeles-be tartott, amikor...’
- b. **Het vliegtuig zat naar LA te vliegen, toen...*
 DET repülőgép ül.PST.1SG PREP LA INF.PREP repül.INF amikor
- c. *?Het vliegtuig was naar LA aan het vliegen, toen...*
 DET repülőgép van.PST.3SG PREP LA PREP DET repül.INF amikor
 ‘A repülőgép LA-be tartott, amikor...’

Boogaart (1999) szerint az (27b-c) mondat csak azért kizárt, mert a repülőgép, a mondat alanya nem ágens. Megfigyel azonban egy szisztematikus kivételt a PREP-progresszívnél, vagyis egy olyan esetet, amikor az alany nem ágentív szerepű, mégsem agrammatikus a mondat lokatívval. Az alábbihoz hasonló példamondatok ugyanis széles körben elterjednek bizonyulnak (Boogaart 1999):

(28) *Het vliegtuig was aan het opstijgen.*
 DET repülőgép van.PST.3SG PREP DET felszáll.INF
 'A repülőgép éppen felszállt.'

(29) *De Rooms-Katholieke kerk is zich aan het vernieuwen.*
 DET római-katolikus egyház van.PRS.3SG REFL PREP DET megújul.INF
 'A római katolikus egyház megújulóban van.'

Mindkét esetben használható a PREP-progresszív annak ellenére, hogy sem a (28), sem a (29) mondat alanya nem agentív, sem a repülőgép, sem az egyház nem ágens, azaz nem cselekvőként szerepelnek a mondatokban. Boogaart (1999) ezt a fokozatos változás (*gradual change*) fogalmával magyarázza. Abban az esetben nincs tehát szükség agentív alanyra, amikor a mondat fokozatos fejlődést, változást ír le, ezt láthatjuk a (28) és (29) példákban. Broekhuis et al. (2012) átfogó holland leíró nyelvtanukban, a *Syntax of Dutch* kötetben említik mindkét szerkezetet. Az *aan het INF zijn* szerkezetet a szerzők problematikusnak találják abban az értelemben, hogy nem világos, mi a pontos szintaktikai felépítése a szekvenciának, ezen felül viszont erre a szerkezetre hivatkoznak progresszívként a hollandban. A *zitten te*-vel kapcsolatban kifejtik, hogy a *zitten* szemi-aspektuális igének tekinthető, a szerkezet pedig akár utalhat is a cselekvés helyzetére, de nem szükségszerűen. Az alábbi mondatpár első tagja például utal az ülő helyzetre, a másodikban viszont a beszélőnek nem feltétlenül van tudomása arról, hogy valóban ülve történik-e a cselekvés (Broekhuis et al. 2012):

(30) a. *Jan zit te lezen.*
 Jan ül.PRS.3SG INF.PREP olvas.INF
 'Jan (éppen) olvas.'

b. *Jan zit zich te vervelen.*
 Jan ül.PRS.3SG REFL INF.PREP unatkozik.INF
 'Jan (éppen) unatkozik.'

Lemmens (2015) amellett érvel, hogy a hasonlóságok ellenére két szerkezet közötti választást szigorú és komplex tényezők befolyásolják, ezért tanulmányában megpróbálja megrajzolni a POS- és PREP-progresszív szerkezetek szemantikai profilját. A POS-progresszív korlátozott számú pozicionális igéből (*zitten* 'ülni', *staan* 'állni', *liggen* 'feküdni') hozható létre, a szerkezetben előforduló infinitív igék száma azonban jóval kevésbé korlátozott. Ez a viszonylagos szabadság a PREP-konstrukcióban lévő infinitívra is igaz. Lemmens (2015) a

hasonlóságok mellett a különbségeket is felvázolja. Idézi Booij (2010) írását, aki az *aan het* INF *zijn* szerkezetet grammatikalizálódott konstrukcióként elemzi, amelyben az egyes részek jelentéséből már nem következtethetünk az teljes szerkezet jelentésére, azaz a progresszivitásra. Ami a *zitten te* INF szerkezetet illeti, Lemmens (2015) úgy véli, hogy a pozicionális ige jelenléte miatt a szerkezet használata korlátozottabb, mint a PREP-progresszívé, ahogyan arra az ANS (1997) is utal. A mai nyelvhasználatot vizsgálva azonban több olyan példára is akadhatunk, amelyben a *zitten te* INF szerkezet esetében nincs szó ülő helyzetről. Úgy tűnik, mintha a *zitten te* INF szerkezetben a pozicionális ige jelentése fokozatosan kiüresedne (*semantic bleaching*) (Lemmens 2015). Kuteva (2001) szerint akkor beszélhetünk a jelenség erős grammatikalizációjáról, ha találunk olyan eseteket, amelyekben az infinitív ige szemantikája nem összeegyeztethető a pozicionális ige eredeti testtartásra vonatkozó jelentésével. Azaz olyan eseteket kell találni, ahol a *zitten te* INF szerkezetben álló infinitív ige által kifejezett cselekvés biztosan nem történhet ülő helyzetben. Az alábbi példák, amelyeket a SoNaR korpuszban találtam, jól illusztrálják ezt az esetet:

- (31) *Videoclip (...) waar beyoncé zit te dansen...*
 videoklip ahol Beyoncé ül.PRS.3SG INF.PREP táncol.INF
 'Videoklip, amelyikben Beyoncé táncol...'

- (32) *Als het zit rond te kruipen op de slachtbank...*
 Ha DET ülni.PRS.3SG körbe INF.PREP mászik.INF PREP DET vágóhíd
 'Ha körbevonszolja magát a vágóhídon...'

A (31) és (32) mondatokban a táncolni és vonszolni igék szemantikája egyértelműen nem egyeztethető össze az ülő helyzettel. Az ilyen típusú használatra egyébként az ANS (1997) is kitér. A grammatika azt állítja, hogy a *hangen* 'lógni' ige kivételével a pozicionális igéknek létezik olyan használata, amely megfeleltethető a *bezig zijn met* kifejezés jelentésének, amely a holland BUSY-progresszívnek tekinthető. Eszerint a pozicionális igét nem csupán valódi ülő, fekvő stb. helyzetben használhatjuk. Az ANS (1997) továbbá azt is kifejti, hogy az ilyen típusú mondatok gyakran irritációt sugallnak, és elsősorban a beszélt nyelvben fordulnak elő. A továbbiakban ezt a használatot „4. fázisú *zitten*”-nek fogom nevezni Stoop (2011) terminológiáját követve. A 4. fázis a grammatikalizáció utolsó lépcsőfokára utal. Kuteva (2001) szerint a pozicionális igék aspektusjelölőként való használata korrelál azzal, hogy tárgyak térbeli helyzetének jelöletlen, kanonikus megnevezésére is használják őket. Emellett megállapítja, hogy a pozicionális igék használata tárgyak helyzetének leírására gyakori igékké

teszi őket, ami megfelelő alapot nyújt a segédigévé válásukhoz. Ami a pozicionális igék grammatikalizációját illeti, Kuteva (2001) két lehetőséget lát: az első szerint a pozicionális igék kopulákká válnak, ahogy ez a spanyolban történt. A latin *stāre* ‘állni’ vált a spanyol *estar* kopulává, amellyel a progresszívet is képzik:

- (33) *Estoy cantando.*
 van.PRS.1SG énekel.INF
 ‘Éppen énekelek.’

A germán nyelvekben viszont a pozicionális igék nem jártak be ilyen fejlődési utat, amit az igazol, hogy egyik germán nyelvben sem tekinthetők kopulának annak ellenére, hogy grammatikalizálódtak, hiszen előfordulnak kontinuatív/progresszív/duratív szerkezetekben. Kuteva (2001) szerint a testtartást kifejező igéknek az ‘ülni/állni/feküdni + és + fő ige’ szerkezetben való előfordulása segédideként egy grammatikalizációs lánc eredményének tekinthető. A grammatikalizáció négy lépcsőfokon keresztül megy végbe. Az első fázisban a pozicionális igét az emberi test térbeli elhelyezkedésének kifejezésére használják, tehát kizárólag humán alannyal fordul elő (34a). Kuteva (2001) megjegyzi, hogy a pozicionális igék eredeti jelentésén túl inheresen statikus szemantikájúak, vagyis időben nem határoltak. Így ezen a ponton a pozicionális igéket már két tagmondatú szerkezetben is lehet használni, ahol a második tagmondat egy szimultán igét tartalmaz koreferens alannyal. A grammatikalizáció második fázisában az ‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’ igék használata kibővül, és kanonikus módjává válnak az élettelen alanyok térbeli elhelyezkedésének leírására (34b). Kuteva (2001) szerint ez a lépcsőfok előfeltétele annak, hogy a pozicionális igék később segédigévé válhassanak. Emellett a második fázisban alakul át az eddig két tagmondatú szerkezet egy tagmondatúvá: [alany+segédige (‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’)+határozó+és +ige]. Az új elemzést Kuteva (2001) azzal indokolja, hogy a pozicionális igék elveszítik az emberi testre vonatkozó specifikus jelentéstöbbletüket. A grammatikalizáció harmadik lépcsőfokaként eltűnik a kétértelműség, csak aspektuális, azaz kontinuatív/duratív/progresszív olvasathoz jutunk (34c). A negyedik fázisban az alany lehet élő csak úgy, mint az első fázisban, azonban az első fázisban látott szimultán olvasat eltűnik, azaz a szerkezet aspektusjelelő lett, amely élő és élettelen alany mellett is állhat (34d). Ebben a stádiumban a szerkezet mellett gyakran jelennek meg olyan időhatározók, mint az „egész nap”, „egész végig”, amelyek a kontinuatív/duratív/progresszív jelentést erősítik. Legvégül pedig a progresszív mellett megjelenik a habituális olvasat. A fázisokat az alábbi példákkal lehet illusztrálni:

- (34) a. *Ik lig in bed.*
 én fekszik.PRS.1SG PREP ágy
 'Ágyban fekszem.'
- b. *Het boek ligt op de grond.*
 DET könyv fekszik.PRS.3SG PREP DET föld
 'A könyv a földön fekszik.'
- c. *De paraplu ligt op de grond te drogen.*
 DET esernyő fekszik.PRS.3SG PREP DET föld INF.PREP szárad.INF
 'Az esernyő a földön szárad.'
- d. *?Hij zit te dansen.*
 ő.M ül.PRS.3SG INF.PREP táncol.INF
 'Éppen táncol.'
- (Stoop 2011)

A grammatikalizáció négy fokát a 3. táblázat foglalja össze. Kutatásomban többek között azt vizsgálom, hogy a *zitten te* INF szerkezet 4. fázisú használatának mekkora az elfogadottsága a holland anyanyelvűek körében. Emellett a PREP- és POS-progresszív közötti választást befolyásoló tényezőket is kutatom. A szakirodalmat áttekintve az látható, hogy a két szerkezet közötti választást komplex szintaktikai és szemantikai megszorítások határozzák meg a hollandban. A leggyakrabban említett tényezők közé tartozik az agentivitás, telikusság, fókusz (folyamatszerű vagy szituációs) és a dinamikusság (Boogaart 1999, Ebert 2000, Lemmens 2015).

Fázis		Jellemzők
I.	i.	Testtartás (egy tagmondat) [élő alany + V(‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + határozó]
	ii.	Testtartás + szimultán történés (két tagmondat) [élő alany + V1(‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + határozó] + és + [implicit koreferens alany + V2]
II.	i.	Tárgyak térbeli elhelykedése (egy tagmondat) [élettelen alany + V(‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + határozó]
	ii.	Kétértelműség: - tárgyak térbeli helyzete + szimultán történés (két tagmondat) [élettelen alany + V1(‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + határozó] + és + [implicit koreferens alany + V2] - kontinuatív/duratív/progresszív (egy tagmondat) [élettelen alany + segédige (‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + határozó + és + V]
III.	i.	kontinuatív/duratív/progresszív (egy tagmondat) [élettelen alany + segédige (‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + és + V + (határozó)]
IV.	i.	kontinuatív/duratív/progresszív (egy tagmondat) [élő/élettelen alany + segédige (‘ülni’/‘állni’/‘feküdni’) + és + V + (határozó)]

3. táblázat: Pozicionális igék grammatikalizációja (Kuteva 2001 alapján)

4. Korpuszkutatás

A korpuszkutáshoz az OpenSoNaR applikációt használtam, amely két alkorpuszból áll. Az egyik az 500 millió szóból álló holland nyelvű SoNaR korpusz, a másik pedig a CGN (*Corpus Gesproken Nederlands*) holland beszélt nyelvi korpusz, amely 900 órányi lejegyzett hanganyagot tartalmaz. Az OpenSoNaR lehetőséget ad további alkorpuszokban való keresésre, így tudtam a belga és hollandiai nyelvváltozatra külön kereséseket folytatni. Az alkorpuszokban (CGN és SoNaR) rákerestem nyelvváltozat szerint a *zitten te* INF és *aan het* INF *zijn* szerkezekre. A találatok száma mellett a program feltünteti azt is, hogy az adott szám a korpusz hány százalékát jelenti. Az OpenSoNaR applikáció emellett több szempont alapján képes csoportosítani a találatokat. A találaton belüli lemma szerinti kategorizációt választva

megkapjuk a szerkezetben előforduló különböző infinitív igéket csoportosítva. Mivel a program lemma szerint kategorizál, képes felismerni egy ige különböző ragozott alakjait, így a *zitten* különböző alakjaiban (szám, személy, igeidő stb.) való előfordulása nem okoz problémát a csoportok kialakításánál. A különbséget tehát csupán az infinitív ige milyensége okozza. Az így kialakult csoportok számának listázása mellett Lemmens (2015) tanulmánya alapján egy további adatot is feltüntettem. A különböző lemmák számát elosztva az összes találat számával ugyanis a típus/token arányhoz (*type/token ratio*) jutunk. Ez arról árulkodik, hogy mennyire sokfélék az adott szerkezetben előforduló infinitív igék. A CGN korpusz hollandiai alkorpuszát nézve például azt látjuk, hogy a 365 össztalálatot 114 különböző csoportra lehetett osztani (31,2%), míg a 137 belga találat 71 különböző infinitív igét jelentett a *zitten te* INF szerkezetben (51,8%). A CGN alkorpusza alapján megállapítható tehát, hogy az infinitív ige tekintetében a *zitten te* INF szerkezet nagyobb diverzitást mutat a belga beszélt nyelvváltozatban. Az összesített sorokban már elhalványul a különbség, és csak kisebb különbséget fedezhetünk fel a két nyelvváltozat között a típus/token arányban, a százalékos előfordulást nézve viszont az látszik, hogy a hollandiai nyelvváltozatban összességében közel kétszer gyakoribb a szerkezet, mint a belgában (0,00303%, ill. 0,00152%). A *zitten te* INF szerkezettel kapcsolatos eredményeket az 4. táblázat foglalja össze.

<i>zitten te</i> INF	Nyelv- változat	Találatszám	Gyakoriság a korpuszon belül	Csoportok (lemma szerint)	Típus/token arány
SoNaR korpusz	hollandiai	4174	0,00291%	604	14,5%
	belga	5149	0,00149%	733	14,2%
CGN korpusz	hollandiai	365	0,0057%	114	31,2%
	belga	137	0,00372%	71	51,8%
Összesen	hollandiai	4539	0,00303%	623	13,7%
	belga	5286	0,00152%	743	14,1%

4. táblázat: A *zitten te* INF előfordulása az OpenSoNaR korpuszban

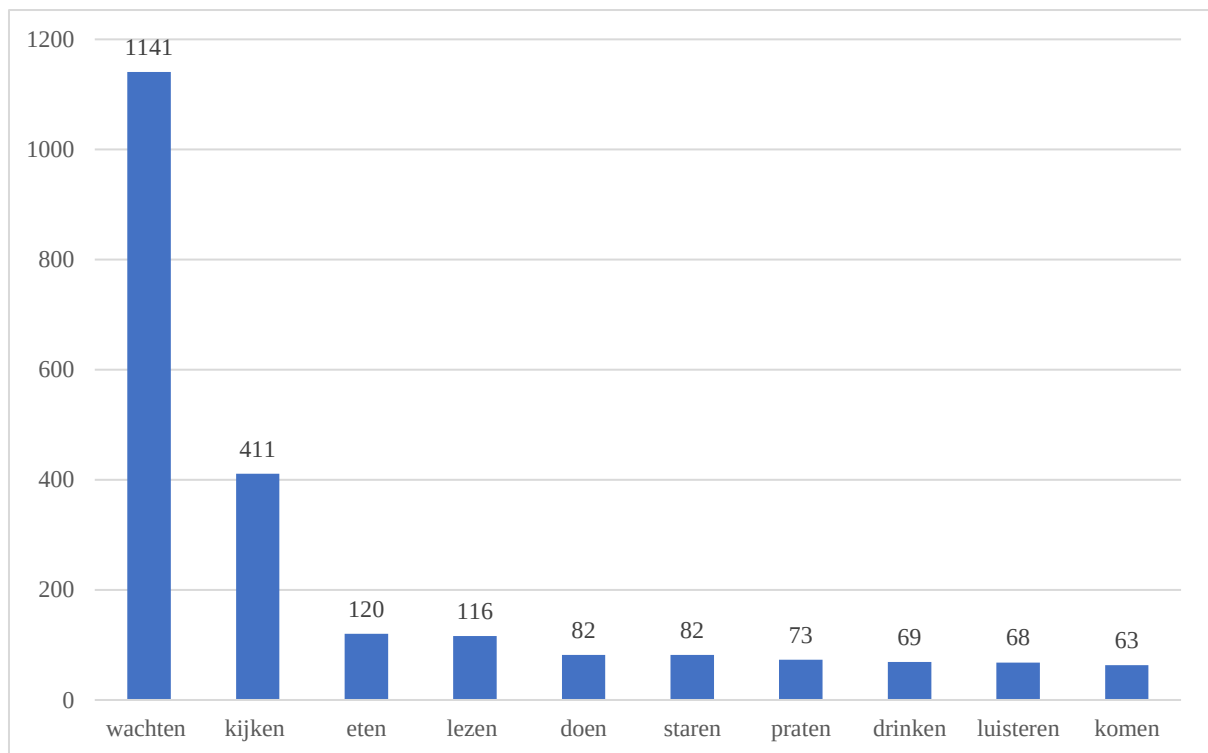
Az előbb leírtakkal szinte teljesen ellentétes jelenség figyelhető meg a PREP-progresszív szerkezet esetében. Az összesített sorokból az látható, hogy a hollandiai nyelvváltozatban közel 11%-kal nagyobb diverzitást mutatnak az infinitív igék, mint a belgiumi hollandban. A százalékos arányok viszont azt mutatják, hogy a belga alkorpuszban kicsivel gyakoribb a

szerkezet (0,00319% a hollandiai 0,00305%-hoz képest). Az *aan het* INF *zijn* szerkezetre vonatkozó eredményeket az 5. táblázat rögzíti.

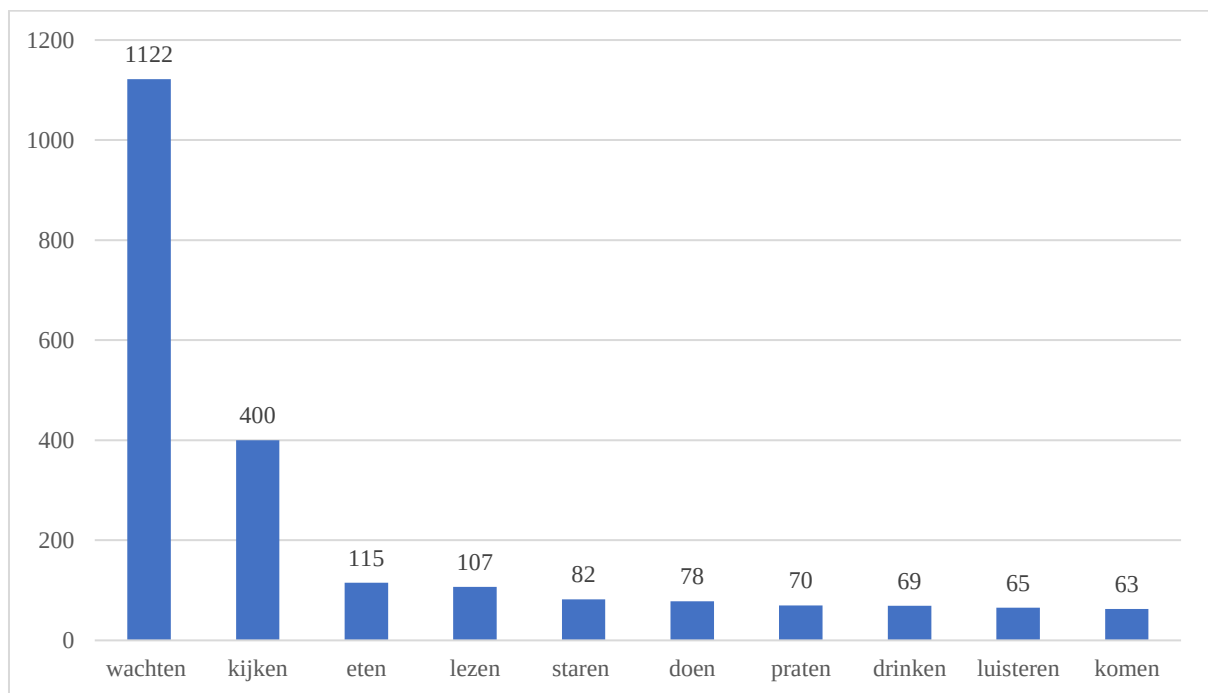
PREP-progresszív	Nyelv-változat	Találatszám	Gyakoriság a korpuszon belül	Csoportok (lemma szerint)	Típus/token arány
SoNaR korpusz	hollandiai	4513	0,00314%	1180	26,1%
	belga	10992	0,00319%	1688	15,4%
CGN korpusz	hollandiai	62	0,000969%	52	83,9%
	belga	120	0,00325%	87	72,5%
Összesen	hollandiai	4575	0,00305%	1191	26,0%
	belga	11697	0,00319%	1697	15,3%

5. táblázat: A PREP-progresszív előfordulása az OpenSoNaR korpuszban

Ezután kvalitatív elemzést végeztem, vagyis a szerkezetekben leggyakrabban előforduló igéket vizsgáltam, Stoop (2011) tanulmánya alapján a *zitten te* utáni 10 leggyakoribb infinitív igét nyelvváltozatonként az 1. és 2. számú ábrán jelöltem.

1. ábra: A zitten te INF szerkezetben előforduló 10 leggyakoribb infinitív ige a belga holland alkorpuszban³

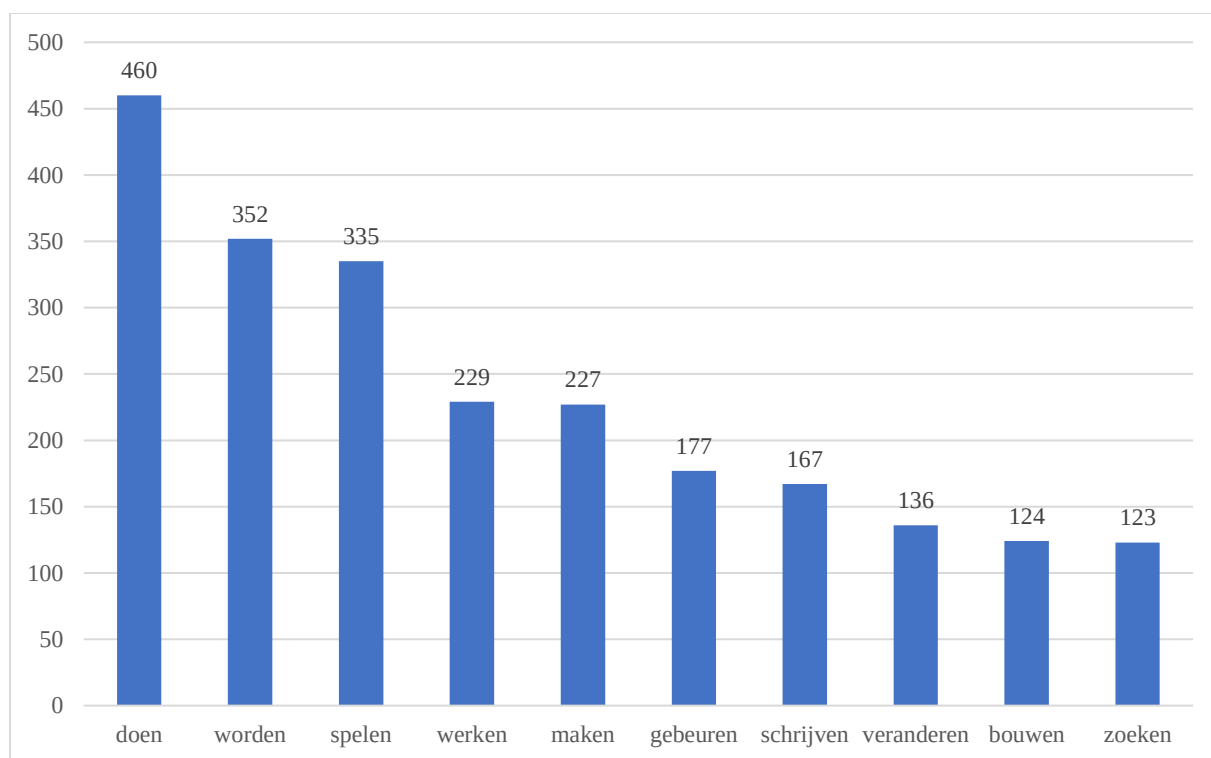

2. ábra: A zitten te INF szerkezetben előforduló 10 leggyakoribb infinitív ige a hollandiai holland alkorpuszban⁴

³Az ige fordítása: várni, nézni, enni, olvasni, csinálni, bámulni, beszélni, inni, hallgatni, jönni

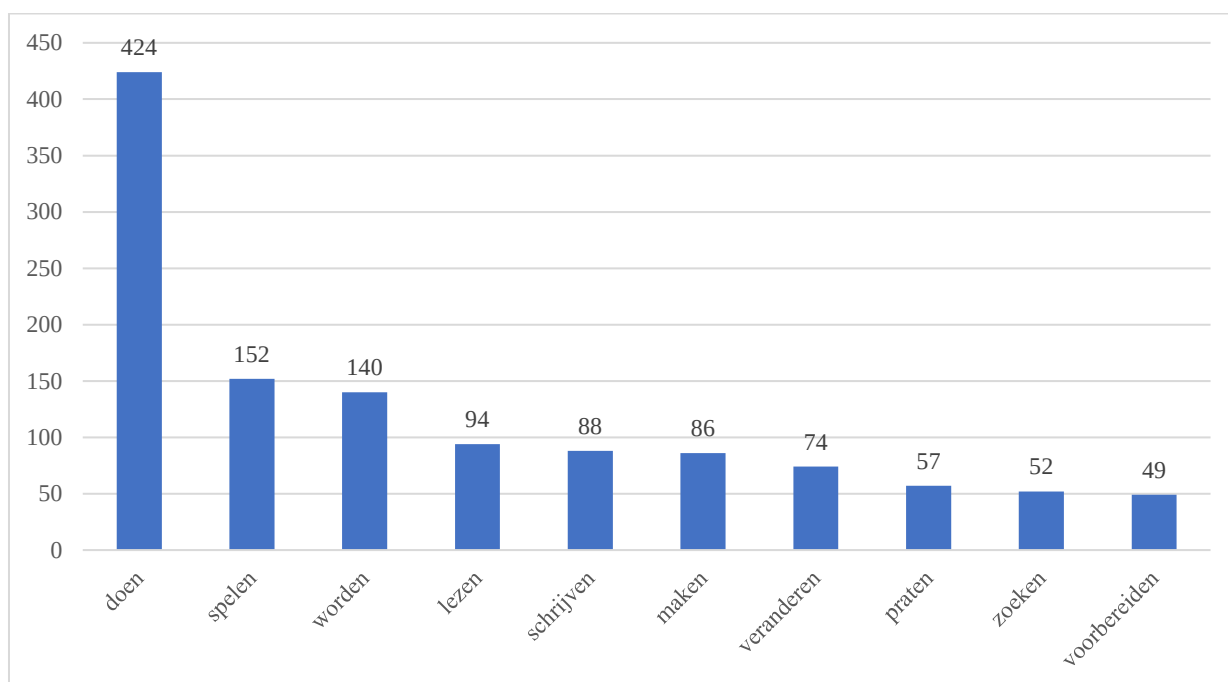
⁴Az ige fordítása: várni, nézni, enni, olvasni, bámulni, csinálni, beszélni, inni, hallgatni, jönni

Összevetve a két listát az látszik, hogy az infinitív igéket tekintve nem mutatkozott jelentős különbség a holland és a belga adatsor között, összesen egy ige gyakoriságánál mutatkozott annyi eltérés, hogy az változást is okozzon a sorrendben (a *staren* 'bámulni' és a *doen* 'csinálni'). Emellett mindkét nyelvváltozatban első helyen és kimagasló gyakorisággal szerepel a *wachten* 'várni' ige. A PREP-progresszív esetében viszont jelentős különbség mutatkozik a 3. és 4. számú ábrák között.

3. ábra: Az *aan het INF* zijn szerkezetben előforduló 10 leggyakoribb infinitív ige a belga holland alkorpuszban⁵

⁵Az igék fordítása: csinálni, válni valamivé, játszani, dolgozni, csinálni, történni, írni, változni, építeni, keresni

4. ábra: Az *aan het INF* zijn szerkezetben előforduló 10 leggyakoribb infinitív ige a hollandiai holland alkorpuszban⁶

A 4. ábra azt mutatja, hogy a hollandiai hollandot jellemző diagram nem tér el sokban a POS-progresszívektől (1–2. ábrák), a belga adatsor viszont jóval „laposabb”. Ez arra utal, hogy a belga nyelvhasználatban a PREP-progresszív használata kevésbé korlátozott, mert nem preferál egy-egy igét. Ezzel ellentétben a hollandiai hollandban kitüntetett helyen szerepel az *zijn aan het doen* konstrukció. A találatokat átböngészve az volt látható, hogy ez a kifejezés szinte minden alkalommal a *wat* (esetleg *dat*) névmások mellett szerepelt. Például:

- (35) *omdat hij zag wat ik aan het doen was*
 mert ő.M lát.PST.3SG mit én PREP DET csinál.INF van.PST.1SG
 '(...) mivel látta, hogy mit csinálok'

A 3–4. ábrát összevetve továbbá az is látszik, hogy az előforduló infinitív igék jobban eltérnek a két nyelvváltozatban, mint a *zitten te INF* esetében. Több sorrendbeli cserét találhatunk, illetve a belgiumi nyelvhasználatban negyedik (*werken* 'dolgozni'), hatodik (*gebeuren* 'történni') és a kilencedik (*bouwen* 'építeni') leggyakoribb ige nem szerepel a hollandiai holland ábrán. Fordított esetre is találunk példát, ugyanis a hollandiai listán negyedik (*lezen* 'olvasni'), hetedik

⁶Az igék fordítása: csinálni, játszani, válni valamivé, olvasni, írni, csinálni, változni, beszélni, keresni, előkészülni

(*praten* 'beszélni') és tizedik (*voorbereiden* 'felkészülni') helyen álló igék nem szerepelnek a belga top 10 rangsorban.

A korpuszkutatás eredménye összességében arra világít rá, hogy a *zitten te* INF-szerkezet nagyobb gyakorisággal fordul elő a hollandiai holland alkorpuszban, viszont a típus/token arány a belga nyelvváltozatra szűkített korpuszban nagyobb (főleg a beszélt nyelvi korpuszban mutatkozik nagyobb eltérés), vagyis a belga nyelvváltozatban változatosabbak a *zitten te* INF szerkezetben szereplő igék. Ami az *aan het* INF *zijn* szerkezetet illeti, ezzel közel teljesen ellentétes tendencia figyelhető meg. A belga nyelvváltozatban gyakoribbnak bizonyult a szerkezet, viszont a szerkezetben szereplő infinitív igék változatossága a hollandiai holland korpuszban nagyobb. A PREP-progresszívben a 10 leggyakoribb ige több esetben tért el a hollandiai és a belga holland nyelvváltozatban.

5. Kérdőíves kutatás

5.1 A kérdőíves kutatás módszertana

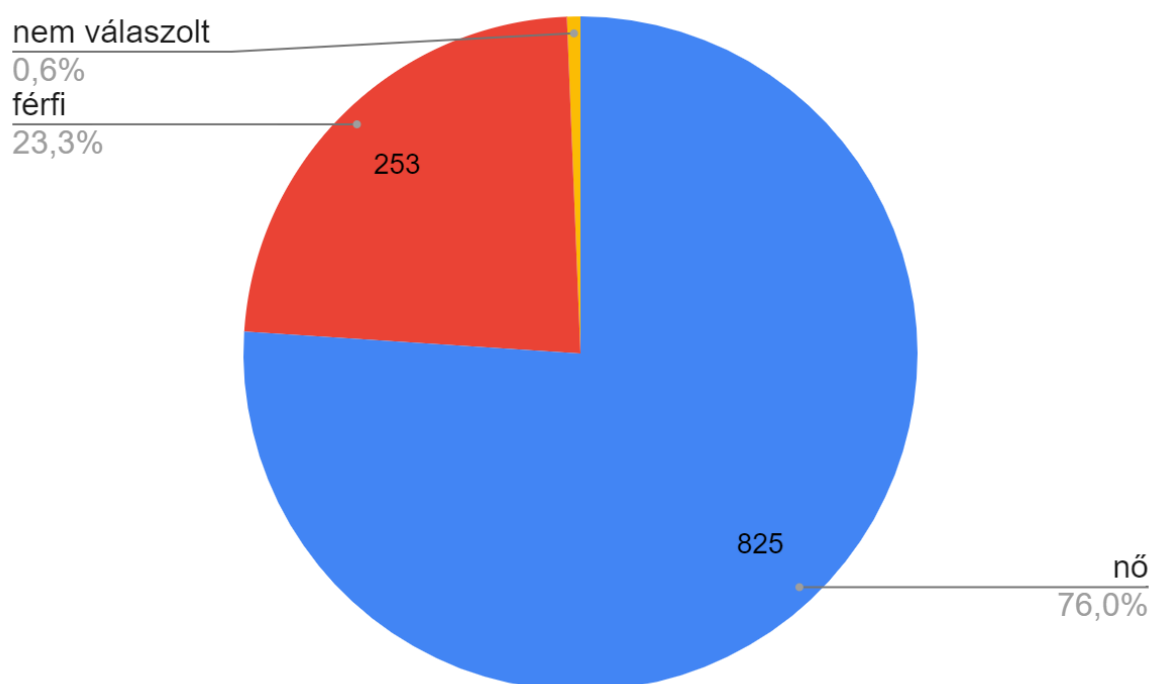
Az online kérdőíves kutatásnak – amelyhez a Google Forms felületét használtam – két fő célja volt: (1) hogy igazoljam a korpuszkutatás során a nyelvváltozatok között megfigyelt különbségeket, és (2) hogy megmérjem a *zitten te* INF grammatikalizálódott használatának elfogadottságát. A kérdőívet online terjesztettem, főként a Facebook-segítségével, illetve e-mail-ben kértem fel különböző holland nyelvterületen található egyetemek oktatóit, hogy töltsék ki és továbbítsák a kérdőívet. Emellett egy korábbi online kérdőívemben önkéntes alapon megadhatták az e-mail-címüket azok az adatközlők, akiket érdekelt a kutatás eredménye, és hozzájárultak ahhoz is, hogy máskor is kereshetem őket kérdőíves kutatásaimmal kapcsolatban. A holland anyanyelvűektől a nem, életkor, legmagasabb iskolai végzettség mellett megkérdeztem, hogy belga vagy hollandiai hollandot beszélnek. Ezután összesen 36 mondatmegítéléses kérdés következett mindkét célcsoportnak. A megítélendő mondatok teljesen megegyeztek a két kérdőívben.

A kérdőív első felében a válaszadóknak kérdésenként két-két példamondatot kellett értékelni egy 1-től 10-ig terjedő Likert-skálán aszerint, hogy mennyire tartják használatosnak a mondatokat. Az instrukcióban az is szerepelt, hogy a két mondat ugyanazt a cselekvést írja le. A Likert-skála 1-es vége a „nagyon szokatlan” (*zeer ongewoon*), a 10-es pedig a „használatos” (*gebruikelijk*) címkét kapta. A kérdőív első részében a PREP-progresszív és a *zitten te* INF összehasonlítása volt a célom, így az összes tesztmondatpárnál az egyik tag *aan het* INF *zijn*, a

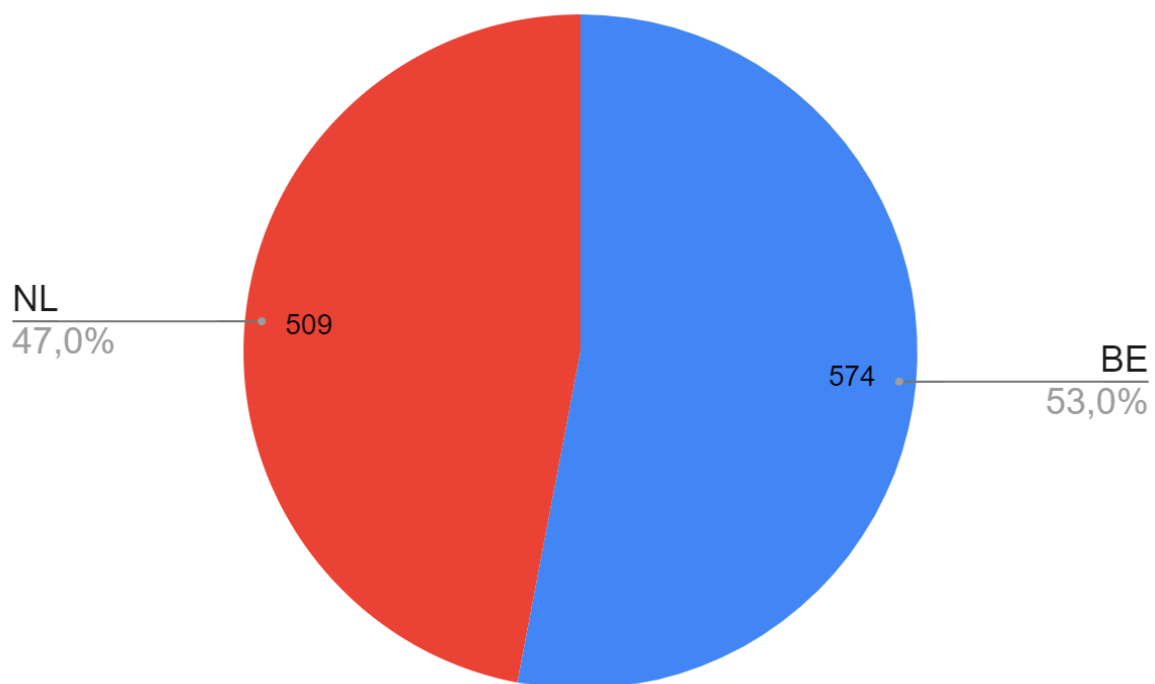
másik *zitten te* INF szerkezetet tartalmazott. A filler példamondatok nem mindig tartalmazták ezt a két szerkezetet. A tesztmondatok és a fillerek randomizáltak voltak, és a kitöltők a 15 megítélendő mondatpárt egyszerre láthatták a képernyőn. A kérdőív második része összesen 6 mondatot tartalmazott, és ebben a részben kérdésenként csak egy mondat volt adott, amelyet ugyanolyan Likert-skálán kellett értékelni használatosság alapján. 3 valódi tesztmondat mellett 3 filler mondat is szerepelt, a kérdések sorrendjét itt is randomizáltam, és a képernyőn egyszerre lehetett látni a 6 kérdést. Ebben a szekcióban a 4. fázisú *zitten* elfogadottságát teszteltem. Minden kérdés után nyitva állt a lehetőség a kitöltők számára, hogy megjegyzést írjanak a mondatokkal kapcsolatban.

5.2 A kérdőíves kutatás eredménye

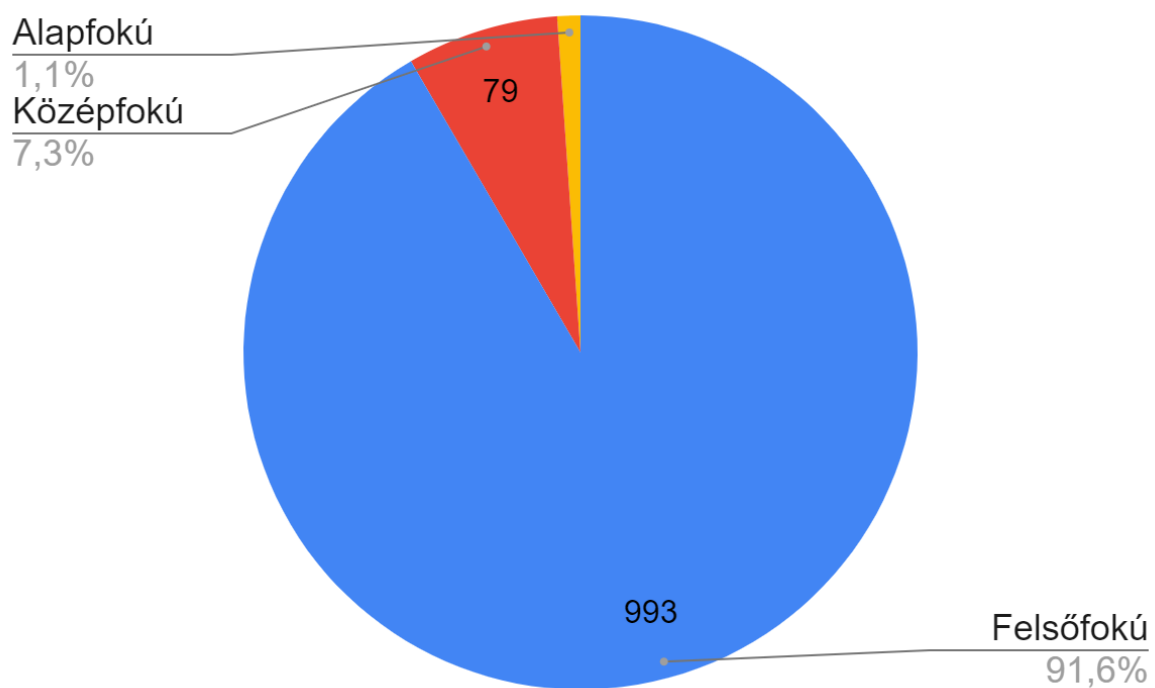
A holland anyanyelvűeket megszólító kérdőívre 1084 érvényes kitöltés érkezett. Néhány választ azért kellett törölnöm, mert a kommentekből látszott, hogy valaki kétszer töltötte ki a kérdőívet, vagy figyelmetlenül, végig ugyanolyan pontszámokat osztott, és nem tett különbséget az agrammatikus és grammatikus mondatok között. Az 5–7. ábrákból látszik, hogy a kutatás nem tekinthető reprezentatívnak, ugyanis a kitöltők 76%-a nő és 53%-a belga hollandot beszél, emellett pedig közel 92%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezik:

5. ábra: A holland anyanyelvű kitöltők eloszlása nem szerint

6. ábra: A holland anyanyelvű kitöltők eloszlása nyelvváltozat szerint

7. ábra: A holland anyanyelvű kitöltők eloszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint

A kérdőív első részére érkezett válaszokat a 6. táblázatban összegeztem. Az első oszlopban szerepelnek a mondatpárokban szereplő igék, a második két oszlop pedig a progresszív mondatok átlagpontszámait tartalmazza. A szórást zárójelben tüntettem fel.

	PREP	POS
doen ('csinálni' - kérdésben)	9,65 (0,91)	6,05 (2,80)
praten ('beszélni')	9,09 (1,55)	7,92 (2,32)
lezen ('olvasni' intranszitiv használatban)	9,13 (1,59)	8,13 (2,29)
eten ('enni' intranszitiv használatban)	9,02 (1,49)	8,55 (2,01)
twijfelen ('kétkedni')	9,00 (1,67)	7,45 (2,78)
doen ('csinálni' mellékmondatban)	9,10 (1,48)	7,85 (2,35)
worden ('válni valamivé')	9,44 (1,13)	2,34 (1,93)
eten ('enni' tranzitiv használatban)	8,62 (1,99)	7,31 (2,76)
kijken ('nézni')	8,84 (1,88)	7,12 (2,92)
denken ('gondolkodni')	7,35 (2,75)	7,95 (2,42)
lezen ('olvasni' tranzitiv használatban)	9,45 (1,00)	6,96 (2,89)
doen ('csinálni' tranzitiv használatban)	8,05 (2,60)	5,95 (3,17)

6. táblázat: A holland anyanyelvű beszélők által kitöltött kérdőívben a PREP- és POS-progresszív mondatokra adott átlagpontszámok szórással

Ami a kérdőív első felét illeti, a 6. táblázatból egyértelműen kirajzolódik, hogy páronként a PREP-progresszív mondatok elfogadottsága egy kivétellel minden esetben magasabb a *zitten te* INF-et tartalmazó mondatához képest, amelyet POS-nak rövidítettem. Emellett az is látható a táblázatból, hogy a szórás egy kivétellel magasabb páronként a POS-progresszív tag esetében. A kitöltők kommentjeit átnézve a reakciók többsége arra vonatkozott, hogy a *zitten te* számukra csak valódi üllő helyzet esetében elképzelhető. A POS-progresszív mondatokat sokszor beszélt nyelvinek, informálisnak vagy tájnyelvinek nevezték, néhányan pedig azt emelték ki, hogy az ilyen mondatok irritációt vagy elégedetlenséget sugallnak, például: „A '*zitten te*'-s formát kevésbé tartom formálisnak, inkább beszélt nyelvi.” Vagy: „Mindkettőt jónak érzem, de az 5b-t [a *zitten te*-t tartalmazó mondatot] inkább akkor használnám, amikor dialektust beszélek.”, és „A *wat zit je te doen* negatívabb vagy ítélezőbb.”, vagy: „Az 1b-nek [a *zitten te*-t tartalmazó mondatnak] van egy pejoratív felhangja”.⁷ A kommentek között észrevehető volt egy olyan tendencia is, hogy a PREP-progresszív mondatokat sokan belgának ítélték, míg a POS-progresszívet tartalmazó példákat „északon használatosnak”, vagyis hollandiai hollandnak. Mivel a normális eloszlás feltétele nem teljesült, a válaszokat páros Wilcoxon-próbának vettem alá. Először azt vizsgáltam, hogy egy nyelvváltozatban belül szignifikánsan eltér-e a PREP- és POS-progresszív mondatok elfogadottsága. Mind a hollandiai, mind a belga csoportban a Wilcoxon-próba szignifikáns ($p < 0,001$) a PREP- és POS-progresszív mondatokra

⁷Néhány belgiumi hollandot beszélő kitöltő hozzátette, hogy az alábbi forma szintén használatos a beszélt nyelvben: „*Wat zijt je/ge aan het doen?*”

adott válaszokat tekintve, ami azt jelenti, hogy a PREP-progresszívet tartalmazó mondatok szignifikánsan elfogadottabbak mindkét csoportban. Ezután azt vizsgáltam, hogy egy adott progresszív szerkezet elfogadottsága különbözik-e a nyelvváltozatok között. A PREP-progresszív mondatokat tekintve a Mann–Whitney-próba nem mutatott szignifikáns különbséget a belga és hollandiai holland nyelvváltozat között ($p = 0,282$). Ami viszont a POS-progresszívet illeti, a Mann–Whitney-próba eredménye arra utal, hogy ez a szerkezet a hollandiai hollandot beszélők körében jobban elfogadott ($p < 0,001$).

Ezután Pearson-féle korrelációtesztet futtattam le az életkorra és az átlagpontszámokra vonatkozóan, amelynek eredményeit az 7. táblázat foglalja össze.

	Hollandiai holland (Pearson-korrelációs együttható és szignifikancia)	Belga holland (Pearson-korrelációs együttható és szignifikancia)
PREP-progresszív mondatok	-0,031 ($p=0,487$)	0,006 ($p=0,892$)
POS-progresszív mondatok	-0,102* ($p=0,022$)	0,056 ($p=0,180$)

7. táblázat: Az életkor és a progresszív mondatokra adott pontszám korrelációja a holland anyanyelvű kitöltők körében, a nyelvváltozatok tükrében

Ha a kitöltőket nem osztjuk fel nyelvváltozatok szerint, nem tapasztalható korreláció az életkor és a mondatokra adott pontszám között. Tovább árnyalható a kép, ha a két nyelvváltozatra külön lefuttatjuk a korrelációra vonatkozó tesztet. Mérhető különbség adódott a belga és hollandiai kitöltőkre szűkített csoportok között. Az utóbbi csoporton belül ugyanis gyenge, de szignifikáns, negatív előjelű a korrelációs együttható az életkor és a *zitten te* INF-szerkezetet tartalmazó mondatokra adott pontszám között. A PREP-progresszívnél azonban nem tapasztalható korreláció. A belga kitöltőkre szűkített csoportban sem a PREP-, sem a POS-progresszív mondatok esetében nem adódott szignifikáns korreláció az életkor és a mondatok elfogadottsága között. Emellett az is megfigyelhető, hogy mindkét nyelvváltozatban pozitívan és gyengén korrelál a POS- és PREP-progresszív mondatokra adott pontszám. A belga hollandot beszélők körében a korrelációs együttható $r = 0,103$ $p = 0,013$ mellett. A hollandiai holland anyanyelvűeknél a korreláció erősebb: $r = 0,265^{**}$; $p < 0,001$. Ez arra utal, hogy a PREP- és POS-progresszív mondatok elfogadása együtt jár, vagyis minél magasabb pontszámot ad egy kitöltő az egyik mondatnak, annál valószínűbb, hogy a másikat is elfogadhatónak tartja.

A kérdőív második felében a 4. fázisú *zitten* elfogadottságát teszteltem. A 6. táblázatban a három releváns tesztmondat alatt látható két agrammatikus töltelék (*filler*) mondat átlagpontszáma is (1-től 10-ig terjedő skálán).

	Átlag	Szórás
Waarom zit je de hele dag rond te lopen ? (Miért járálsz egész nap fel-alá?)	3,44	2,91
Ik wist dat hij eraan zat te komen . (Tudtam, hogy el fog jönni .)	4,27	3,11
Hier is een videoclip waar Gert zit te dansen op een mooi lied. (Itt egy videóklip, amin Gert egy szép dalra táncol .)	2,96	2,50
*Mijn horloge zit stil. [szemantikai sértést tartalmazó mondat]	1,24	0,90
*Ze zijn aan het lange brieven schrijven. [szintaktikai sértést tartalmazó mondat]	1,47	1,03

8. táblázat: A 4. fázisú *zitten* és két agrammatikus *filler* elfogadottsága a holland anyanyelvűek körében

Az eredmények azt mutatják, hogy a 4. fázisú *zitten* elfogadottsága egyértelműen magasabb, mint az agrammatikus mondatoké, tehát a jelenség valóban létezik, és bizonyos mértékben elfogadott a holland nyelvben. Emellett megfigyelhető, hogy a szórás jelentősen magasabb a három *zitten te*-t tartalmazó mondat esetén, tehát nem beszélhetünk általánosan elfogadott jelenségről. Továbbá a statisztikai elemzésből az is látszik, hogy a *zit te komen* kifejezést tartalmazó mondaton kívül mindkét 4. fázisú *zitten*-es példánál jellemző egy gyenge, negatív korreláció az életkor és a megítélés között. Vagyis minél fiatalabb egy kitöltő, annál nagyobb eséllyel ad magasabb pontszámot a 4. fázisú *zitten*-t tartalmazó példára. A *zit te lopen* esetén a korrelációs együttható $r = -0,197^{**}$ $p < 0,001$ szignifikancia mellett, a *zit te dansen*-t tartalmazó mondatnál pedig az együttható $r = -0,183^{**}$ $p < 0,001$ szignifikancia mellett. A *zit te komen* vélhetően azért nem illik bele ebbe a tendenciába, mert a kitöltők találtak egy olyan lehetséges értelmezést a mondatnak, amelyben teljesen grammatikus a *hij* használata. A *hij* egyes szám harmadik személyű, hímnemű személyes névmás helyett *het*-et használva egy közismert kifejezést kapunk (Weet je wat er aan **zit te komen**?, vagyis: Tudod, mi fog jönni?), amelyben a *zitten* inkább jövő időre utal. A kommentekből az derült ki, hogy sokan a kérdőív példamondatát úgy értelmezték, hogy a *hij* egy élettelen főnévre utal a *het*-hez hasonlóan. Habár a hollandban csak két névelő van (*de* a nem semleges nemű, *het* pedig a semleges nemű főnevekre), előfordul, hogy az egyes szám harmadik személyű hímnemű személyes névmással (*hij*) utalnak vissza élettelen dolgokra is. Többben megjegyzésként azt is odaírták, hogy csak ebben az értelmezésben tartják elfogadhatónak a mondatot, tehát élőlényre nem utalhat a névmás: „A *hij*-nek egy történésnek kell lennie, például valakinek a születésnapja”, vagy „Ha a *hij* egy emberre utal, akkor nem helyes.”

6. Konklúzió

A *zitten te* INF és *aan het* INF *zijn* szerkezeteket összehasonlítva úgy tűnik, hogy a kettő szerkezet közötti választást összetett szintaktikai és szemantikai megszorítások korlátozzák. Emellett mind a korpuszkutatás, mind a kérdőívezés eredménye általános nyelvváltozatbeli különbségekre világított rá. A korpuszkutatás eredményei arra utalnak, hogy a POS-progresszív ugyan gyakoribb a hollandiai holland alkorpuszban, a belga alkorpuszban azonban nagyobb a szerkezettel használható igék változatossága. A PREP-progresszívnél egy szinte teljesen fordított kép rajzolódik ki. A kérdőívben a válaszadók kommentjei szintén abba az irányba mutattak, hogy vannak nyelvváltozatbeli eltérések, és ezek statisztikailag is igazolódtak. A POS-progresszív szerkezetet tartalmazó példamondatok szignifikánsan magasabb pontszámot kaptak a hollandiai hollandot beszélő anyanyelvi kitöltők körében. A kérdőíves kutatás alapján általánosságban megállapítható, hogy a PREP-progresszív szélesebb körben elfogadott, mint a POS-progresszív, és sok holland anyanyelvű beszélő számára csak valódi ülő helyzet esetében képzelhető el a *zitten te* INF használata.

A kérdőíves kutatás emellett az életkori tényező jelentőségére is rámutatott. Összességében az látható, hogy nyelvváltozatoként az életkor eltérő mértékben korrelál a mondatokra adott pontszámokkal. Az eredmények azt mutatják, hogy a hollandiai hollandot beszélők körében tapasztalható szignifikáns korreláció az életkor és mondatok elfogadottsága között, amennyiben POS-progresszív példákról van szó. A korrelációs együttható negatív, vagyis minél fiatalabb egy kitöltő, annál valószínűbb, hogy magasabb pontszámot ad a *zitten te* INF-szerkezetet tartalmazó példára. Ezen felül azonban semmilyen szignifikáns korreláció nem mutatkozott. Ami 4. fázisú *zitten*-t tartalmazó mondatokat illeti, a holland anyanyelvűekkel végzett kérdőíves kutatás abba az irányba mutat, hogy habár a jelenség létezik a nyelvben (az átlagpontszámok alapján nem sorolható az agrammatikus mondatok közé), mégsem beszélhetünk általánosan elfogadott szerkezetről. Az életkorral kapcsolatos korrelációk akár utalhatnak egy folyamatban lévő nyelvi változásra a hollandban.

7. Bibliográfia

- Bertinetto, P. M. (1994). 'Statives, progressives and habituals: Analogies and divergencies'. *Linguistics* 32, pp. 391–423.
- Bertinetto, P. M., Ebert, K. H. & Groot, Casper de (2000). 'The progressive in Europe. Tense and Aspect in the Languages of Europe'. In: Dahl, Ö. (Szerk.). *Tense and Aspect in the Languages of Europe*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, pp. 517–558.
- Boogaart, R. (1999). *Aspect and temporal ordering: A contrastive analysis of Dutch and English*. [Doktori disszertáció, Vrije Universiteit te Amsterdam]. Hága: Holland Academic Graphics.
- Booij, G. (2010). *Construction Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Broekhuis, H., Corver, N., Bennis, H., Beukema, F., Cremens, C. & van Riemsdijk, H. (2015). *Syntax of Dutch: Verb and Verb Phrases. Volume 2*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bybee, J. L., Perkins, R. & Pagliuca, W. (1994). *The evolution of Grammar: Tense, Aspect and Modality*. Chicago: Chicago University Press.
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ebert, K. H. (2000). 'Progressive markers in Germanic languages'. In: Dahl, Ö. (Szerk.). *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, pp. 605–653.
- Flecken, M. (2011). 'What native speaker judgments tell us about the grammaticalization of a progressive aspectual marker in Dutch'. *Linguistics*, 49(3), pp. 479–524.
- Geerts, G., Haeseryn, W., Rooij, J. de & Toorn, M.C. van den (1984). *Algemene Nederlandse spraakkunst*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

- Haeseryn, W., Romijn, K., Geerts, G., Rooij, J. de & Toorn, M.C. van den (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Tweede, geheel herziene druk. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff uitgevers/Wolters Plantyn.
- Kuteva, T. (1999). 'On 'sit'/'stand'/'lie' auxiliation'. *Linguistics* 37, pp. 191–213.
- Lemmens, M. (2005). 'Aspectual Posture Verb Constructions in Dutch.' *Journal of Germanic Linguistics* 17(03), pp. 183–217. <https://doi.org/10.1017/S1470542705000073>
- Lemmens, M. (2012). 'Variatie en verankering bij progressiefconstructies in het Nederlands.' *Nederlandse Taalkunde* 17(2), pp. 284–291.
<https://doi.org/10.5117/NEDTAA2012.2.DISC533>
- Lemmens, M. (2015). 'Zit je te denken of ben je aan het piekeren?' *Nederlandse Taalkunde* 20(1), pp. 5–36. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2015.1.LEMM>
- Leys, O. (1985). 'De konstruktie staan te + infinitief en verwante konstrukties'. *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Akademie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 13(3), pp. 265–277.
- Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. New York: Macmillan & Co.
- Stoop, W. (2011). *Wat zitten zit te doen. Een studie naar het grammaticalisatieproces van posture verbs in het Nederlands*. [BA-szakdolgozat, Radboud University]. Online elérhető: <https://www.ru.nl/cls/our-research/research-groups/grammar-cognition/theses/> (letöltés ideje: 2022. 11. 04.)
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Vismans, R. (1983). 'Duratieve konstrukties in het Nederlands in vergelijking met de Engelse progressive'. *Linguistische en socio-culturele aspecten van het taalonderwijs. Handelingen van het 2^e Fakulteitscolloquium*, Gent: Rijksuniversiteit Gent, pp. 373–380.
- Vlach, F. (1981). 'The semantics of the progressive. Tense and aspect' In: Tedeschi, P.J. & Zaenen, A. (Szerk.). *Syntax and Semantics* 14, New York: Academic Press, pp. 271–292.